

Naslov članka/Article:

SPLETNO MEDVRSTNIŠKO NASILJE: KLJUČNE INFORMACIJE IN VLOGA UČITELJEV_IC PRI PREPREČEVANJU TER ODZIVANJŮ

Online Bullying: Key Information and Role of Teachers in Prevention and Response

Avtor/Author:

Igor Peras, Tina Pivec

DOI:

<https://doi.org/10.59132/viz/2024/1-2/53-58>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 1-2/2024, letnik 55

ISSN 0350 -5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2024

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

SPLETNO MEDVRSTNIŠKO NASILJE: KLJUČNE INFORMACIJE IN VLOGA UČITELJEV_IC PRI PREPREČEVANJU TER ODZIVANJU

Online Bullying: Key Information and Role of Teachers in Prevention and Response

<https://doi.org/10.59132/viz/2024/1-2/53-58>

IZVLEČEK

Spletno medvrstniško nasilje, kot ena od oblik medvrstniškega nasilja, predstavlja perečo težavo, ki vpliva na splošno počutje učencev_k. Zaradi svoje digitalne narave je tovrstno nasilje učiteljem_icam še posebej težko odkriti, saj se navadno ne dogaja neposredno v šolskih prostorih, vendar imajo učitelji_ice tudi v procesu obvladovanja spletnega medvrstniškega nasilja ključno vlogo. V tem prispevku povzemamo ključne značilnosti spletnega medvrstniškega nasilja in predstavimo model preventive za učitelje_ice. Ta model vključuje izobraževanje učencev_k o nasilju, prepoznavanje spletnega nasilja in učinkovito odzivanje nanj, ko se pojavi. Poudariti želimo, da so učitelji_ice zelo pomemben člen v verigi deležnikov, vpletenih v proces preventive in odzivanja na spletno medvrstniško nasilje. Prav tako pa se osredotočamo na praktične iztočnice, kako lahko učitelji_ice v praksi aktivno prispevajo k obvladovanju tega novodobnega izziva. Z izpostavljanjem njihove vloge poudarjamo pomembnost učiteljev_ic pri spodbujanju varnega in spoštljivega razrednega ter spletnega okolja za učence_ke. Nenehno izobraževanje učiteljev_ic o sodobnih oblikah spletnega medvrstniškega nasilja je ključno za uspešno preprečevanje spletnega nasilja in učinkovit odziv na te kompleksne primere nasilja, ki zahtevajo pazljivo in občutljivo odzivanje.

Ključne besede: sspletno medvrstniško nasilje, odzivanje, prepoznavanje, preprečevanje, učitelji_ice.

ABSTRACT

Online peer abuse, as one form of bullying, is a burning issue that negatively affects student well-being. Due to its digital nature, it is particularly challenging for teachers to identify, as it rarely occurs directly on school grounds. Teachers, however, may play a pivotal role in the process of managing online bullying. This paper reviews the essential aspects of cyberbullying and proposes a preventive plan for teachers. The model entails educating students about violence, identifying it online and appropriately responding when it occurs. We also focus on practical indicators of how teachers can actively contribute to tackling this new challenge in practice. We highlight the importance of teachers in creating a safe and respectful classroom and online environment for their students. Continuous education of teachers on contemporary forms of online bullying is a prerequisite for the successful prevention of online aggression and an effective response to these complex acts of violence, which require a cautious and sensitive approach.

Keywords: online bullying, response, identification, prevention, teachers

UVOD

V šoli opazate, da vse več učencev_k govori o družbenih omrežjih. Občasno v razredu ali na hodniku slišite besede, kot so »insta«, »filter«, »reeli« in podobno. Prav tako opazate, da je učencem_kam vedno bolj pomembno, kako so prikazani na spletu, in da veliko časa preživijo za zasloni. *Ko greste iz službe, nekaj minut stran od šole zagledate nekatere svoje učence, kako usmerjajo svoje telefone in se fotografirajo. Ko jih povprašate: »Kaj pa počnete?«,*

vam odgovorijo: »Nič, malo se slikamo za insta, učiteljica.« Odgovor sprejmete in greste naprej, vendar se vam nato čez dan občasno prikade v misli izraz učenca Marcela, ki ob vprašanju ni deloval najbolj navdušeno. Marcel je bil pred meseci zelo dober učenec. Po ocenah ali sposobnostih sicer ni izstopal, a je veliko sodeloval pri pouku in bil del šolske ekipe za košarko. Zdaj pri predmetih ni tako aktiven in večkrat manjka na treningih. Ko ga vprašate, kaj se mu dogaja, vam sprva o tem ni pripravljen govoriti in reče, da se mu ne dogaja nič posebnega. Šele ko ga o tem povprašate večkrat

in ko začuti, da ste v svojem poizvedovanju pristni, se odpre in zaupa, da sta sošolca Andrej in Tine pred časom »za hec« predelala njegovo sliko, ki jo je objavil na Instagramu. Na obdelani sliki je bil oblečen kot Jaka Racman. Sošolci ga zbadajo, da je »raček«, ker ima stopala pri hoji obrnjena malo navzven. Obdelana slika je bila deljena na Snapchatu in Marcel ocenjuje, da jo je videlo veliko učencev na šoli. Zdaj se občasno zgodi, da ga Andrej in Tine, ki sta najboljša v šolski ekipi, poskušata fotografirati z namenom obdelave nove fotografije. Vse bolj ga moti, da ga ne kličeta po imenu, ampak mu pravita »raček« ali »racman«. Zaradi tega se počuti vse bolj izključenega iz košarkarske ekipe in razreda. Na družbenih omrežjih je izbrisal slike, da se situacija ne bi ponovila. Prepričan je, da si je zagotovo kdo shranil obdelano sliko in da se bo znova pojavila. Ugotovite, da je Marcel v stiski in da doživlja nekatere vidike spletnega in besednega nasilja. Spomnite se tudi na primer devetošolke Nine, ki pod vsako objavljeno sliko dobi grde komentarje.

Podobnih primerov je v šolskem prostoru vedno več, zato morajo učitelji_ce in drugi strokovni delavci_ke poznati značilnosti spletnega nasilja, njegovo dinamiko, se zavedati posledic tovrstnih vedenj ter zavzemati aktivno držo tako pri preprečevanju kot tudi odzivanju na nasilje.

OPREDELITEV SPLETNEGA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Medvrstniško nasilje zajema izvajanje različnih oblik nasilja nad vrstnikom_ico, katerih namen je škoditi, in se po navadi ponavlja oziroma traja dlje časa (glej Pečjak idr., 2021). **Med medvrstniško nasilje štejemo tudi en sam dogodek, ki ima za žrtev hude posledice, kot je na primer objava fotografije na družbenih omrežjih.** O medvrstniškem nasilju govorimo takrat, kadar med tistim, ki nasilje izvaja, in tistim, ki ga doživlja, obstaja neravnovesje v moči. Medvrstniško nasilje se deli na tradicionalno (telesno, besedno in odnosno) in spletno, pri čemer je spletno nasilje opredeljeno kot namerno agresivno dejanje, ki želi škoditi posamezniku prek digitalnih tehnologij in spletnih medijev (Smith idr., 2008). Za razliko od tradicionalnega medvrstniškega nasilja je lahko spletno nasilje prisotno povsod, kar pomeni, da prehaja tudi v varna okolja mladostnikov_ice (npr. domače okolje) in se pojavlja kadar koli (tudi ponoči). Odgovornost vseh, ki se ukvarjamo s skrbjo za dobrobit in razvoj mladostnikov_ice, je torej konstantno spremljanje trendov na področju razvoja sodobnih tehnologij in družbenih omrežij pri mladostnikih_cah. To nam lahko pomaga pri lažjem preprečevanju in odzivanju na spletno nasilje, ki se prav zaradi razvoja tehnologije ves čas spreminja.

Pri spoprijemanju s medvrstniškim nasiljem je ključno poznavanje značilnosti spletnega nasilja. Za razliko od tradicionalnega medvrstniškega nasilja se lahko spletno nasilje pojavlja na različnih družbenih omrežjih in vključuje več ljudi; tudi takšne, ki niso del učenčeve referenčne vrstniške skupine (Langos, 2012). Spletno nasilje se velikokrat dogaja zunaj šolskih prostorov, vendar je navadno odraz odnosov v šoli, saj so spletne žrtve zelo pogosto tudi žrtve tradicionalnega medvrstniškega nasilja (Kowalski idr., 2014). Po drugi strani pa vedno več medvrstniškega nasilja izhaja tudi iz digitalnih okolij, od koder se nato prenaša v šolsko okolje, če gre za učence_ke iste šole. Večinoma se spletni nasilneži in spletne žrtve tudi osebno poznajo, a ni nujno, da je temu tako. Z doživljanjem in izvajanjem spletnega nasilja je povezana tudi pogostejša raba digitalne tehnologije med

mladostniki (UNICEF, 2017). Nadalje se velikokrat zgodi, da izvajalec_ka nasilja za dosego svojih ciljev ne uporablja samo ene izmed aplikacij za spletno komunikacijo, ampak uporabi različne aplikacije za izvajanje nasilja. To pomeni, da lahko učenec_ka dobiva neprimerna sporočila prek Facebooka, Messengerja in žaljive fotografije ali videoposnetke prek Snapchata. Obenem pa pri spletnem nasilju izvajalec_ka nasilja navadno ne vidi odziva žrtve na nasilen dogodek, kar pomeni, da ni nujno, da zazna takojšnje posledice svojega dejanja. To lahko prispeva k še dodatnemu zmanjšanju empatije s strani izvajalcev_k nasilja do žrtev spletnega nasilja. Izvajalec_ka spletnega nasilja pa lahko na spletu tudi prikriva svojo identiteto in se skriva za lažno oziroma ostane anonimen_a, kar ga_jo lahko še dodatno varuje pred morebitnimi posledicami izvajanja spletnega nasilja.

Z nenehnim razvojem digitalnih tehnologij se širi tudi na-bor oblik medvrstniškega nasilja. Mednje spadajo (Safe.si, n. d.; Smith idr., 2008; Zhang idr., 2022): žaljiva sporočila ter komentarji (»Res si najgrša oseba na šoli.«), grožnje (»Pazi se me. Ko te dobim, bom ...«), izsiljevanje, izključevanje iz skupin na družbenih omrežjih ali aplikacijah za komuniciranje, ustvarjanje lažnih profilov, deljenje intimnih posnetkov in izsiljevanje z intimnimi posnetki, fotografiranje ali snemanje učenca_ke z namenom, da se ga osramoti oziroma objavi brez dovoljenja, kraja gesel za dostop do uporabniških računov, predelave fotografij na žaljiv način, zloraba zaupanja (razkrivanje zasebnih informacij žrtve), obrekovanje, objavljane posnetkov nasilja, ko nekdo žrtev napade in drugi to posnamejo, posnetek pa objavijo na spletu in s tem žrtev spravijo v zadrego (t. i. »happy slapping«).

Dejansko razširjenost spletnega nasilja je težko izmeriti, saj se je zadnjih 20 let, odkar se raziskuje spletno nasilje, precej spremenila metodologija merjenja spletnega nasilja kot tudi sama pojavnost spletnega nasilja zaradi spremembe tehnologije in širše uporabe mobilnih telefonov ter raznolikosti družbenih omrežij. **V raziskavi HBSC (Jeriček Klanšček idr., 2023), v kateri so doživljanje in izvajanje spletnega nasilja preverjali v letih 2018 in 2022, se je pokazalo, da se je od 2018 do 2022 zvišal odstotek 13-letnih fantov in deklet ter 17-letnih deklet, ki so sodelovali pri izvajanju spletnega nasilja dvakrat mesečno v zadnjih mesecih.** O izvajanju spletnega nasilja je poročalo 7 % mladostnikov_ice, pri čemer je skoraj trikrat več fantov poročalo o izvajanju spletnega nasilja dvakrat mesečno v primerjavi z dekleti. **Odstotek mladostnikov_ice, ki doživljajo spletno nasilje enkrat v zadnjih mesecih, se je od leta 2018 do leta 2022 zvišal v vseh starostnih skupinah in obeh spolih, z izjemo 11-letnih fantov.** O doživljanju spletnega nasilja vsaj enkrat v zadnjih mesecih poroča 17 % mladostnikov_ice, pri čemer ni razlik glede na spol. S starostjo doživljanje spletnega nasilja upada, saj je največ izvajanja in doživljanja spletnega nasilja prisotnega pri 13- in 15-letnikih_cah, torej v višjih razredih osnovne šole in začetnih letnikih srednje šole.

Podobno kot pri tradicionalnem medvrstniškem nasilju imajo pomembno vlogo pri spletnem nasilju tudi opazovalci_ke spletnega nasilja (za pregled glej Allison in Bussey, 2016), ki se lahko na zaznano nasilje odzivajo zelo različno. Lahko izrazijo podporo žrtvi, tako da nasprotujejo izvajalcu_ki spletnega nasilja ali pa nudijo oporo žrtvi, lahko pa se odzovejo posredno, in sicer o zaznanem nasilju poročajo odrasli osebi. Tovrsten odziv lahko vodi v prenehanje nasilja oziroma lahko prek opore žrtvi omili učinke nasilnega

vedenja za žrtev. Mladostniki_ce, ki se javno odzovejo na nasilje, lahko z zgledom opolnomočijo preostale, da to storijo. Po drugi strani pa lahko opazovalci_ke spletnega nasilja spodbujajo izvajalca_ko spletnega nasilja (npr. komentirajo »ha ha« ali všečkajo neprimerne komentarje) ali pa se celo pridružijo izvajalcu_ki nasilja (npr. nadaljujejo s pisanjem posmehljivih komentarjev pod sliko žrtve), kar še dodatno podžge izvajalca_ko, da nadaljuje z nasiljem. Opazovalci_ke bodo verjetno ukrepali, če bo spletno nasilje izvedeno javno ali anonimno, žrtev pa bo opazno vznemirjena (Macaulay idr., 2022). V procesu pogovora o spletnem nasilju je torej ključno opolnomočenje opazovalcev_k spletnega nasilja in spodbuda, da se na to pozitivno odzovejo, bodisi prek opore žrtvi in nasprotovanja izvajalcu_ki spletnega nasilja bodisi tako, da o nasilju poročajo odrasli osebi.

VLOGA ŠOLE PRI SPLETNEM MEDVRSTNIŠKEM NASILJU

Spletno medvrstniško nasilje je v svoji osnovi pojav, ki se velikokrat zgodi zunaj prostorov šole in v času, ko učenci niso v šoli (Smith idr., 2008). A vendar imajo šole pomembno vlogo pri soočanju s to obliko medvrstniškega nasilja, saj je spletno nasilje pogosto odraz odnosov na šoli. Rezultati raziskav (npr. Waasdorp in Bradshaw, 2015) namreč kažejo, da se spletno in tradicionalno medvrstniško nasilje prepletata. Z drugimi besedami, če je učenec ali učenka udeležen v tradicionalnem medvrstniškem nasilju, potem obstaja verjetnost, da je udeležen tudi v spletnem nasilju. Vloge se lahko glede na vrsto nasilja sicer razlikujejo, saj lahko učenec doživlja tradicionalno nasilje in hkrati izvaja nasilje na spletu ali obratno. Lahko pa se tudi zgodi, da je povod za telesno, besedno ali odnosno nasilje v šolskih prostorih nekaj, kar se je pravzaprav zgodilo oziroma začelo na spletu. Predvsem gre lahko tukaj za primere, ko se je zgodil enkratni nasilni dogodek (npr. objava neprimerne fotografije učenca_ke ali objavljanje komentarja). To pomeni, da **se ustrezno odzivanje na spletno medvrstniško nasilje na nivoju šole začne s prepoznavanjem, preprečevanjem in ustreznim odzivanjem na tradicionalno medvrstniško nasilje**. Tako je z vidika šol ob vsaki pojavnosti tradicionalnih oblik medvrstniškega nasilja smiselno pri sodelujočih v nasilju (nasilnežih, žrtvah in opazovalcih) preveriti tudi, kaj se dogaja na spletu.

Ker se spletno medvrstniško nasilje velikokrat dogaja zunaj prostorov šole, se hitro lahko pojavijo napačni zaključki, da šole nimajo vloge pri preprečevanju ali odzivanju nanj. Vendar pa so šole ključni člen v tej verigi in izjemno pomembno je, da preprečujejo vse pojave, ki lahko vplivajo na uspešnost in dobro počutje učencev_k v šoli in se odzivajo nanje. Eden izmed najučinkovitejših načinov preprečevanja nasilja je ustvarjanje varnega in spodbudnega okolja. To se začne z jasnimi šolskimi politikami in pravilniki (Buttler idr., 2011), ki so izhodišče za ustrezno in informirano odzivanje v praksi. Šole imajo pogosto vzpostavljene različne preventivne in intervencijske ukrepe za soočanje z nasiljem na spletu (Pennell idr., 2020), kot so šolske politike za (spletno) medvrstniško nasilje, izobraževanja o spletnem nasilju, obravnavanje vsakega poročanja o primeru nasilja skrajno resno in celostna obravnava incidentov, ko se ti zgodijo.

Čeprav lahko šole veliko naredijo za preprečevanje in ustrezno odzivanje na pojavnost spletnega medvrstniškega nasilja, pa ga v celoti ne morejo preprečiti ali izkoreniniti. Na-

silje se namreč ne dogaja samo v vakuumu šole, ampak gre pri pojavnosti te oblike nasilja za preplet različnih socialnih in skupnostnih dejavnikov (Pennell idr., 2020). Šole pa niso edini kontekst, v katerem se dogaja spletno medvrstniško nasilje (Thomas idr., 2018), zato morajo šole vključevati tudi starše, spodbujati pozitivno šolsko klimo, vezano na skrb za vse učence_ke, vzpostavljati odgovorno udejstvovanje učencev_k v spletnem okolju in se odzvati na vsak sum nasilja (Pennell, 2020). Ne nazadnje pa je z vidika šol pomembno, da se vzpostavlja ustrezen odnos do spletnega medvrstniškega nasilja med vsemi deležniki: učenci_kami, učitelji_cami, strokovnimi službami in drugimi delavci_kami. Nekateri učitelji_ce namreč dojemajo spletno nasilje kot manj resno v primerjavi z drugimi oblikami (Boulton idr., 2014). Učitelji_ce kot najresnejšo obliko medvrstniškega nasilja prepoznavajo telesno nasilje, pri čemer kot nekoliko manj resni obliki nasilja zaznavajo spletno in besedno nasilje, kar je podobno kot učenci_ke (Forsberg idr., 2014). **Šole naj bi si prizadevale delovati v smeri povečanja občutljivosti na nasilje in zavedanja resnosti posledic, ki ga spletno nasilje lahko ima, čeprav morda ni vidnih posledic ob izvajanju nasilja** (kot npr. pri telesnem nasilju). To pomeni, da se deležniki_ce začnemo zavedati, katera vedenja spletno nasilje obsega, kakšna je vloga opazovalcev_k (npr. da ga prijavijo ali poskušajo ustaviti, nuditi žrtvi oporo) in kakšne so posledice nasilja. Prav tako pa morajo šole vzpostaviti ustrezne mehanizme, da se vsak učitelj_ica ob zaznavi nasilja tudi takoj odzove (glej npr. Macaulay idr., 2018).

KAJ LAHKO NAREDI UČITELJ_ICA PRI SPLETNEM MEDVRSTNIŠKEM NASILJU?

Učitelji_ce imajo pomembno vlogo pri obravnavi medvrstniškega nasilja, saj delajo neposredno z učenci_kami in tako lažje prepoznavajo dinamiko, ki se razvija znotraj razreda. Ta razredna dinamika se lahko namreč prenese tudi na splet, npr. učenec_ka, ki je tarča skupine učencev_k v razredu, je lahko tarča iste skupine tudi na spletu.

Vloga učiteljev_ic pri spletnem medvrstniškem nasilju je tako izjemnega pomena pri:

- 1) preprečevanju in izobraževanju učencev_k o spletnem nasilju,
- 2) prepoznavanju spletnega nasilja in
- 3) odzivanju na spletno nasilje, ko se to pojavi oziroma zazna (Redmond idr., 2020).

Vsaka izmed naštetih dejavnosti prispeva k zmanjšanju pojavnosti spletnega nasilja.

PREPREČEVANJE IN IZOBRAŽEVANJE UČENCEV_K O SPLETNEM NASILJU

Učitelji_ice neposredno vplivajo na vedenje učencev_k (Huang in Chou, 2013). Odnos, ki ga goji učitelj_ica do (spletnega) medvrstniškega nasilja, se lahko prenese na učence_ke. **Zelo pomembno je, da učitelji_ce v svoj učni načrt vključujejo aktivnosti, ki so povezane s prepoznavanjem, odzivanjem in poročanjem spletnega medvrstniškega nasilja** (Redmond idr., 2020), kar pomeni, da se jasno začne govoriti o tem, kaj spletno medvrstniško nasilje je, kakšne značilnosti ima, kakšne so (pravne) posledice in kakšna je vloga učencev_k ob zaznavanju nasilja.

Učence_ke je namreč treba ozavestiti, da imajo dejanja na svetovnem spletu posledice v vsakodnevem življenju (npr. resne posledice za žrtev: huda stiska, umikanje iz odnosov, depresija in v nekaterih skrajnih primerih celo samomor). Učitelji_ce si lahko pri oblikovanju aktivnosti na temo spletnega medvrstniškega nasilja pomagajo z različnimi strokovnimi viri (npr. [spletni portal Safe.si](#); spletna stran Policije). Nadalje je ključno, da spodbujajo učence_ke, da so pozorni, kaj njihovi sošolci_ke in prijatelji_ce počnejo na spletu (npr. brisanje uporabniških računov, skrivanje svoje aktivnosti na spletu) in da o tovrstnem nasilju poročajo odraslim osebam. Ne nazadnje pa je treba izpostaviti, da učitelji_ce ne morejo samostojno delovati pri preventivi spletnega medvrstniškega nasilja med mladostniki_cami. Pomembno vlogo pri preventivi imajo tudi starši oziroma skrbniki_ce mladostnikov_ic. Učitelji_ce naj starše oziroma skrbnike_ce usmerijo v preverjanje aktivnosti njihovih otrok na spletu z namenom odkrivanja otrokovih vedenj in ustreznega odzivanja na neprimerna početja.

Med učinkovite ukrepe na področju preventive in izobraževanja na področju spletnega medvrstniškega nasilja spadajo naslednji (Hendry idr., 2023):

- stalno ozaveščanje in izobraževanje o spletnem nasilju in poudarek na zavedanju pravnih posledic izvajanja nasilja,
- spodbujanje pozitivnega digitalnega državljanstva in krepitev socialnih spretnosti učencev_k,
- spodbujanje vključevanja staršev ter skrbnikov_ic pri nadzoru aktivnosti mladostnikov_ic na spletu.

Ključno pa je predvsem spodbujanje primerne obnašanja na internetu ter spodbujanje razvoja čustvenih in socialnih kompetenc učencev_k. Med te spadajo sposobnosti samozavedanja, samouravnavanja, socialnega zavedanja, odnosnih spretnosti in odgovorne sprejemanja odločitev (Durlak idr., 2011). Pri izvajanju nasilja gre namreč velikokrat za pomanjkanje empatije, slabše sposobnosti reševanja konfliktov in upravljanja s čustvi.

Pri preprečevanju spletnega nasilja in nasploh za kakovostno vzgojno-izobraževalno delo mora učitelj_ica razvijati tudi svoje čustvene in socialne kompetence, predvsem pa odnosno kompetentnost. Ta se nanaša na učiteljevo čino zmožnost, da vzpostavlja kakovostne odnose z učenci_kami prek vključevanja, dialoga, priznavanja drugih in pa da glede na njihove značilnosti prilagodi svoje vedenje, hkrati pa vzdržuje avtoriteto in se zaveda lastne odgovornosti za odnose z učenci_kami (Juul in Jensen, 2009). Čustvene in socialne kompetence ter odnosno kompetentnost lahko učitelj razvija z redno poklicno refleksijo, preko intervizije s sodelavci_kami oziroma supervizije, izobraževanj o čustveno-socialnem učenju, prepoznavanja lastnih čustvenih odzivov in učenju strategij uravnavanja lastnih občutkov, misli in vedenja v neugodnih situacijah.

PREPOZNAVANJE SPLETNEGA NASILJA

Pri prepoznavanju spletnega medvrstniškega nasilja, še posebej tistega, ki vključuje sošolce_ke, je za učitelje_ice ključno zavedanje, da je dogajanje na spletu lahko ogledalo dogajanja v razredu. Obenem pa se učitelji_ce morajo zavedati, da je treba učence_ke spodbujati, da bodo spregovorili o pojavu spletnega medvrstniškega nasilja, saj so aktivnosti učencev_k na spletu v veliki meri učiteljem neznane in tako

brez poročanja svojih učencev_k težko zaznajo primere nasilja. Učitelji_ce lahko tako z ustvarjanjem varnega in spodbudnega okolja (Grifoni idr., 2021) in s krepitvijo lastnih čustvenih in socialnih kompetenc ter odnosne kompetentnosti pripomorejo k spodbujanju učencev_k k poročanju o spletnem nasilju kot tudi k zmanjšanju nasilja. V razredu tako ustvarijo okolje, v katerem si učenci_ke in učitelj_ica medsebojno zaupajo, kar nato omogoči, da si učenci_ke ob nasilju pomagajo ter niso samo pasivni opazovalci ke nasilnih dejanj. Odrasli se moramo še posebej pri spletnem nasilju nanašati na to, kar nam povedo učenci_ke. **O spletnem nasilju nam bodo poročali le, če imamo z njimi vzpostavljen varen odnos oziroma nas dojemajo kot zaupanja vredne.** Obenem se morajo učitelji_ce zavedati, da pri učencih_kah lahko obstaja bojazen, da se bo nasilje nadaljevalo iz maščevanja, če bodo o njem poročali.

Za lažje prepoznavanje in obravnavanje spletnega nasilja mora učitelj_ica poznati naslednje informacije o spletnem nasilju (Redmond idr., 2020): ključne značilnosti spletnega nasilja, poznavanje različnih oblik spletnega nasilja, vpliv anonimnosti na spletu, vloga opazovalcev_k, viri iskanja pomoči, poročanje o spletnem nasilju, poznavanje posledic doživljanja nasilja. V nadaljevanju za vsako izmed naštetih informacij navajamo ključne iztočnice, ki jih učitelj_ica mora nujno poznati pri svojem delu.

O ključnih značilnosti spletnega nasilja mora učitelj_ica vedeti, da:

- se spletno nasilje dogaja večinoma zunaj šolskih prostorov,
- se bo nasilje težko odkrilo brez sodelovanja učencev_k – pri tem je pa treba razvijati lastno odnosno kompetentnost in odnose učitelja_ice z učenci_kami,
- je lahko odraz odnosov v šoli, ki se prenašajo na splet,
- izvajalci ke nasilja na spletu so lahko tudi tisti učenci_ke, ki jim ne bi pripisali nasilja v tradicionalni obliki (telesno, besedno, odnosno),
- izvajalec ka spletnega nasilja ne vidi takojšnjega odziva žrtve na nasilno dejanje,
- se neenakost moči ne kaže v telesnih značilnostih (kot npr. pri telesnem nasilju), ampak gre za druge vrste neenakosti – npr. izvajalec ka spletnega nasilja je spretnejši/-a pri uporabi digitalnega okolja v primerjavi z žrtvijo.

O različnih oblikah nasilja na spletu mora učitelj_ica vedeti, da:

- se kaže v različnih oblikah, ki se lahko spreminjajo z razvojem tehnologije,
- da žrtev ni nujno neposredno vključena v proces izvajanja nasilja, saj lahko za to izve kasneje (npr. ne ve, da so na spletu objavili njeno neprimerno fotografijo),
- lahko gre za nasilje v obliki sporočil ali videoposnetkov, ki se pošiljajo po družbenih omrežjih,
- zaradi značilnosti družbenih omrežij včasih ne bo dokazov o izvajanju nasilja (npr. Snapchat, kjer lahko neprimerna fotografija izgine po nekaj sekundah),
- lahko pride do kraje identitete ali oponašanja določene učenca_ke na spletu,
- lahko gre za preoblikovanje slik učenca_ke z namenom posmehovanja.

O vlogi anonimnosti na spletu pri spletnem nasilju mora učitelj_ica vedeti, da:

- se spletno nasilje lahko dogaja anonimno, ni pa to nujno,
- je zaradi vidika anonimnosti nasilnež lahko še pogumnejši v svojih dejanjih, kot bi bil sicer.

O virih iskanja pomoči mora učitelj_ica vedeti, da:

- obstajajo spletni viri, ki posebej naslavljajo nasilje na spletu in varnost v spletnem okolju (npr. www.safe.si),
- se podobno kot pri tradicionalnem nasilju pomoč nudi vsem vpletenim v proces medvrstniškega nasilja (žrtvi, nasilnežu, opazovalcem),
- je treba žrtvi ponuditi strokovno psihološko pomoč.

O posledicah spletnega medvrstniškega nasilja mora učitelj_ica vedeti, da:

- je lahko stiska, ki jo doživlja žrtev spletnega nasilja, večja kot stiska, ki jo doživlja žrtev tradicionalnega nasilja,
- so posledice nasilja lahko prisotne še dolgo po tem, ko dejanje mine,
- zaradi možnih posledic vsak primer spletnega nasilja vzamemo skrajno resno.

Poleg omenjenega pa lahko učitelj_ica posredno po nekaterih znakih sklepa, da učenec_ka doživlja ali izvaja spletno nasilje. V teh primerih je smiselno pri učencu_ki in drugih učencih_kah preveriti, ali se tovrstno nasilje dogaja. Splošni znaki so naslednji (povzeto po StopBullying, 2021 in dopolnjeno s strani avtorjev pričujočega članka):

- Učenec_ka se začne izogibati socialnim situacijam, tudi tistim, ki so mu_ji bile všeč v preteklosti.
- Učenec_ka postane umaknjen ali depresiven oziroma izgubi interes za ljudi in aktivnosti. Pri tem seveda ni nujno, da gre za nasilje, vendar je smiselno to preveriti pri učencu_ki.
- Viden in nenaden porast ali zmanjšanje uporabe digitalnih naprav (npr. za pošiljanje sporočil). Vsaka sprememba v vedenju učenca_ke v povezavi z uporabo digitalnih naprav je namreč lahko znak za prepoznavanje spletnega medvrstniškega nasilja.
- Čustveno izražanje ob uporabi digitalnih naprav. Učiteljem_cam je pri odkrivanju spletnega nasilja lahko v pomoč spremljanje čustev mladostnikov_ic pri uporabi digitalnih naprav. Izrazi čustev, kot so jeza, žalost, razburjenje ob uporabi digitalnih naprav, so lahko znak, da je učenec_ka žrtev medvrstniškega nasilja oz. da se nekaj dogaja.
- Učenec_ka uporablja digitalne naprave samo takrat, ko presodi, da ga_jo nihče ne opazuje ali pa se izogiba pogovoru o tem, kar na digitalnih napravah počne.

ODZIVANJE IN SPOPRIJEMANJE S SPLETNIM NASILJEM

Učitelj_ice neposredno delajo z učenci_kami, zato imajo pomembno vlogo pri soočanju s spletnim medvrstniškim nasiljem v svojem razredu. Učitelj_ice sicer ne morejo spremljati dogajanja učencev_k na spletu, lahko pa v razredu negujejo občutek pripadnosti šoli ter s tem posredno prispevajo k zmanjšanju pojavnosti nasilja (Redmond idr., 2020). Za uspešno odzivanje na nasilje morajo učitelj_ice poznati spletno nasilje in mehanizme odzivanja nanj, ki so določeni s šolskimi pravilniki in protokoli. Učitelj_ice se sicer pogosto ne čutijo usposobljeni_e za odzivanje in spoprijemanje s spletnim nasiljem, kar lahko vodi v neodzivanje (Macaulay idr., 2018).

Ko se učitelj_ice v praksi soočajo s primerom spletnega medvrstniškega nasilja, je priporočljivo, da upoštevajo tudi Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno izobraževalnih zavodih (Mugnaioni idr., 2022), ki ga je izdal Zavod Republike Slovenije za šolstvo in je namenjen vsem oblikam medvrstniškega nasilja. Ključno je, da se pri učiteljih_cah ter drugih strokovnih delavcih_kah krepi zavedanje, da je za nasilje odgovoren povzročitelj_ica, da nasilje vsakega od nas prizadene na drugačen način (ga ne minimaliziramo), podpiramo žrtev in ji verjamemo ter poskušamo zbrati čim več informacij o dogodku.

Učiteljem_icam lahko pri odzivanju na spletno nasilje pomaga tudi **model vmešavanja opazovalcev_k** (angl. *bystander intervention model*; Eldridge in Jenkins, 2020).

Ta model ima 5 faz:

- 1) opaziti dogajanje;
- 2) interpretacija dogajanja kot nujna za vključitev;
- 3) sprejemanje osebne odgovornosti za vključitev;
- 4) imeti znanje o korakih za učinkovito odzivanje;
- 5) odziv v določeni situaciji.

Jasno je, da učitelj_ice ne morejo nuditi opore ob pojavu spletnega medvrstniškega nasilja, če dogajanja najprej ne opazijo, zato je pomembno spodbujati učence_ke, da začnejo poročati o primerih spletnega nasilja, kar bodo ti storili le v varnem in zaupnem odnosu z odraslimi. Ob tem je treba ozaveščati učence_ke, da ne gre za tožarjenje, ampak za pomoč pri odkrivanju vedenja, ki ima lahko resne posledice za vse vpletene. Če učitelj_ice zaznanega spletnega nasilja ne interpretirajo kot pojav, na katerega se je treba nujno odzvati, potem je treba učitelj_ice izobraziti na področju spletnega nasilja z namenom povečanja zavedanja posledic, ki jih nasilje lahko ima. Prav tako je učitelj_ice treba izobraziti, če poročajo, da nimajo potrebne znanja za ukrepanje.

SKLEP

V predstavljenem članku smo obravnavali temeljne značilnosti spletnega medvrstniškega nasilja ter se posvetili vlogi učitelja_ice pri učinkovitem prepoznavanju, odzivanju in izobraževanju učencev_k v zvezi s to problematiko. Kljub temu da se nasilje po navadi dogaja zunaj šolskih okolij, je tesno povezano z medosebnimi odnosi v šoli in ima lahko pomembne posledice na šolsko delo vpletenih strani. Zato je ključno, da šole resno obravnavajo problem spletnega nasilja ter se ustrezno pripravijo na izzive, s katerimi se lahko srečajo zaradi vsakodnevne uporabe sodobnih tehnologij s strani učencev_k.

V tem kontekstu je treba poudariti, da je vloga učitelja_ice lahko omejena, saj je prepoznavanje spletnega nasilja že samo po sebi zahtevno. Kljub temu pa ima učitelj_ica ključno vlogo v verigi ukrepov za preprečevanje in odzivanje na tovrstno nasilje. S svojo izobraževalno vlogo in neposrednim stikom z učenci_ki lahko prispeva k ozaveščanju o posledicah spletnega nasilja, spodbuja odgovorno digitalno vedenje ter gradi varno in spodbudno okolje. Nenehno izobraževanje učiteljev_ic glede novih oblik spletnega nasilja in strategij za učinkovit odziv predstavlja ključni element v oblikovanju celovitega pristopa k obravnavi te kompleksne tematike.

VIRI IN LITERATURA

- Allison, K. R., in Bussey, K. (2016). Cyber-bystanding in context: A review of the literature on witnesses' responses to cyberbullying. *Children and Youth Services Review*, 65, 183-194.
- Boulton, M. J., Hardcastle, K., Down, J., Fowles, J., in Simmonds, J. A. (2014). A Comparison of Preservice Teachers' Responses to Cyber Versus Traditional Bullying Scenarios: Similarities and Differences and Implications for Practice. *Journal of Teacher Education*, 65(2), 145-155.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., in Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432.
- Eldridge, M. A., in Jenkins, L. N. (2020). The Bystander Intervention Model: Teacher Intervention in Traditional and Cyber Bullying. *International Journal of Bullying Prevention*, 2(4), 253-263. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-00033-7>
- Forsberg, C., Thornberg, R., in Samuelsson, M. (2014). Bystanders to bullying: Fourth- to seventh-grade students' perspectives on their reactions. *Research Papers in Education*, 29(5), 557-576.
- Grifoni, P., D'Andrea, A., Ferri, F., Guzzo, T., Felicioni, M. A., in Vignoli, A. (2021). Against Cyberbullying Actions: An Italian Case Study. *Sustainability*, 13(4), 2055.
- Hendry, B. P., Hellsten, L. M., McIntyre, L. J., in Smith, B. R. R. (2023). Recommendations for cyberbullying prevention and intervention: A Western Canadian perspective from key stakeholders. *Frontiers in Psychology*, 14, 1067484.
- Huang, Y., in Chou, C. (2013). Revisiting cyberbullying: Perspectives from Taiwanese teachers. *Computers & Education*, 63, 227-239.
- Jeriček Klanšček, H., Furman, L., Roškar, M., Drev, A., Pucelj, V., Koprivnikar, H., Zupanič, T., in Korošec, A. (2023). Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji: Izsledki mednarodne raziskave HBSC. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Juul, J., in Jensen, H. (2009). *Od poslušnosti do odgovornosti*. Didakta.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., in Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137.
- Langos, C. (2012). Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(6), 285-289.
- Lešnik Mugnaioni, D., Klemenčič, I., Filipčič, K., Rustja, E., in Novakovič, T. (2022). *Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Macaulay, P. J. R., Betts, L. R., Stiller, J., in Kellezi, B. (2018). Perceptions and responses towards cyberbullying: A systematic review of teachers in the education system. *Aggression and Violent Behavior*, 43, 1-12.
- Macaulay, P. J., Betts, L. R., Stiller, J., in Kellezi, B. (2022). Bystander responses to cyberbullying: The role of perceived severity, publicity, anonymity, type of cyberbullying, and victim response. *Computers in Human Behavior*, 131, 107238.
- Pečjak, S., Pirc, T., in Košir, K. (2021). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Pennell, D., Campbell, M., in Tangen, D. (2020). What influences Australian secondary schools in their efforts to prevent and intervene in cyberbullying? *Educational Research*, 62(3), 284-303.
- Redmond, P., Lock, J. V., in Smart, V. (2020). Developing a cyberbullying conceptual framework for educators. *Technology in Society*, 60, 101223.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., in Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Safe.si (n. d.). *Spletno in mobilno trpinčenje*. <https://safe.si/nasveti/spletno-in-mobilno-trpinčenje>
- StopBullying (2021). *Tips for teachers – Warning signs a child is being cyberbullied or is cyberbullying*. <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/tips-for-teachers>
- Thomas, H. J., Connor, J. P., in Scott, J. G. (2018). Why do children and adolescents bully their peers? A critical review of key theoretical frameworks. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53(5), 437-451.
- UNICEF. (2017). *Children in a digital world*. UNICEF.
- Waasdorp, T. E., in Bradshaw, C. P. (2015). The Overlap Between Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56(5), 483-488.
- Zhang, W., Huang, S., Lam, L., Evans, R., in Zhu, C. (2022). Cyberbullying definitions and measurements in children and adolescents: summarizing 20 years of global efforts. *Frontiers in Public Health*, 10, 1000504.